

tartalmazó anyagát, valamint a protestáns ügyeket a kormányzat mellett képviselő ügensek iratait). Ezekről egyébként a Ráday Gyűjteményben használható tájékoztató segédletek állnak rendelkezésre.

A Szemere-tár a kor irodalomtörténeti és irodalompolitikai szempontból legfontosabb szereplőitől származó levelezési anyagot tartalmaz 21 kötetben. Ugyanilyen vonatkozásban értékes Ráday Gedeon levelezési anyaga is. A megbízhatóan összeállított névmutatóban legtöbbször szereplő nevek szintén érzékeltetik az anyag jelentőségét. Ezek: Bajza József, Bártfay László, Bél Mátyás, Döbrentei Gábor, Guzmics Izidor, Szalay László, Vitkovics Mihály és kiemelkedően Kazinczy Ferenc, Kölcsey Ferenc, Szemere Pál. Az alapító, Ráday Pál anyagából fontosak a Rákóczi-kor bel- és külpolitikájára vonatkozó kancelláriai és diplomáciai iratok.

A kötetes kéziratok túlnyomó többségükben egyházpolitikai és egyháztörténeti jellegűek,

sok a prédikációgyűjtemény és a hittudományi oktatási jegyzetanyag, a kéziratos tankönyv. Ezek tükrözik a Rádayak szoros kapcsolatát is Erdéllyel. Érdekességként említhetők Bél Mátyás részben autográf (eredeti) kéziratai is.

A szerkesztők komolyan — talán túl komolyan — vették a címben szereplő, már többször megkérdőjelezett 1850-es záró időpontot: még az ennél régebben keletkezett, de később lemasolt kéziratok adatait sem vették fel a kötetbe.

Újabb jelentős kéziratgyűjteményről kap megbízható képet a tudományos kutatás, s ez örvendetes. Várjuk a folytatást. (*A Dunamelléki Református Egyházkerület Ráday Gyűjteményének (Budapest) kéziratkatalógusa. 1850 előtti kéziratok. 1982. [1984.] Országos Széchényi Könyvtár, 340 l. 80 Ft. |Magyarországi egyházi könyvtárak kéziratkatalógusai. Catalogi manuscritorum, quae in bibliothecis ecclesiasticis Hungariae asservantur. 3.*)

Tóth András

Könyvtári kis tükör

Gyermek- és ifjúsági irodalom 1976—1980

A *Benkő Zsuzsanna* szerkesztésében megjelent kötet előzményéről, amely az 1965-től 1975-ig terjedő időszak gyermekirodalmát tekintti át, a *Könyvtáros* 1979/6. számában jelent meg ismertetés.

A könyv borítólapja alapján arra következtethetünk, hogy az 1976 és 1980 között megjelent gyermek- és ifjúsági irodalomból válogatott ajánlójegyzék készült, amely előzményéhez képest már címében is bővült, az ifjúsági irodalom felvételével. Az előszó viszont arról tájékoztat, hogy „a gyermekkönyvtári vonatkozású kiadványtermés” mellett „egyéb kiadványok” is bekerültek a kötetbe. Az újonnan felvett könyvek között meg is találjuk például a *Magyar néprajzi lexikont*, a *Természettudományi kislexikont*, a *növénykedvelők kislexikonát*, a *Művészeti kislexikont*, a *Magyar Nemzeti Galéria gyűjteményei* című művet, a *Világirodalmi kisenciklopédiát*, a *Ki kicsoda?* életrajzi lexikont. Ezek a könyvek valóban „az általános tájékozódást, az elmélyültebb érdeklődést az általános iskolás korosztály körében is jól szolgálhatják”, de semmiképpen nem te-

kinthetők gyermek- és ifjúsági irodalomnak. Ezért a kötet címe félrevezető.

Az is csak részben fogadható el, hogy a „C”-típusú könyvtárak „gyermekkönyvtárosaiknak állományépítő munkáját, a gyűjtemény esetleges hiányait felderíteni segítő könyvjegyzék” készült. E könyvtárak többségének ugyanis nincs külön gyermekkönyvtára, sem gyermekkönyvtárosa, csupán a gyermekeknek és az ifjúságnak szóló könyvgyűjteménye, esetleg munkakörileg részben ezzel a korosztállyal foglalkozó könyvtárosa. Ily módon egy „C”-típusú könyvtár állományépítő munkájában szoros egységet kell alkotnia a felnőtt-, az ifjúsági és a gyermekkorosztály részére szolgáló könyvek beszerzési szempontjainak. A kézikönyvtári állomány alapjait képező lexikonok, szótárak, összefoglaló gyűjteményes munkák jelentős része mindenképpen be kell, hogy kerüljön az állományba. Ha másért nem, azért, mert az *Új Könyvek* törzsanyagának (A, B) minősíti. Ebben az esetben már nem a beszerzésről, hanem az ajánlásról, a „használatásról” van szó.

A könyvjegyzék összesen 552, illetve, ha az ebben az időszakban többször is megjelent műveket vesszük számba, 684 könyvet ajánl. Ez mindössze 34 százaléká az öt év alatt kiadott gyermek- és ifjúsági irodalomnak. A kiadványban szereplő művek 82 százalékát a Móra Kiadó jelentette meg, a fennmaradó 18 százalékon további harminc kiadó osztozik. A Móra Kiadónál 1976 és 1980 között megjelent 1640 mű 28 százalékát veszi fel az ajánlójegyzék. 1978-ban az ismeretterjesztő irodalom 62 százaléka, a szépirodalom 68 százaléka, 1980-ban pedig 71 százaléka és 88 százaléka került az ajánlás körén kívülre. Ez már olyan magas arány, hogy szinte elemzés nélkül is feltételezhető az értékvesztés veszélye.

A szerkesztő az előszóban utal arra, hogy a kiadvány összeállításakor a korábbi, az *Új Könyvek* által adott ajánlások körét szűkítették is, bővítették is. Ennek alapján az ajánlott könyvek 50 százaléka első kiadású, 27 százaléka már az előző kötetben is szerepelt, 23 százaléka új felvétel, de nem első kiadás. Elsősorban a könyvkiadók rostája bizonyult nagy lyukúnak, hiszen az előző kötetben szereplő művek 61 százaléka nem jelent meg 1976 és 1980 között, 31 százaléka átkerült az új kötetbe, s mindössze 8 százaléka hullott ki a szerkesztő rostáján. Közéjük két ismeretterjesztő és 34 szépirodalmi mű tartozik. Talán *Kalmár Zoltán* Lepkék című könyve tévedés áldozata lett, mint ahogy *Jamikovszky Éva* Málnaszörp és szalmaszál, Kire ütött ez a gyerek? vagy *Mándy Iván* Robin Hood című műve is.

Elgondolkodtató, vajon érdemes volt-e annak a 147 munkának, amely már az előző kötetben is szerepelt, a címleírását, lényeges változtatás nélküli annotációját újból felvenni. Feltételezhető ugyanis, hogy akik e kiadványnak érdemi használói, már az előzményével is megismerkedtek. Az újrakiadásokról való tájékoztatás helyett szerencsésebb lett volna az 1976 és 1980 között megjelent új könyvekből szélesebb körben válogatni.

A kiadvány új vonása, hogy ajánlott műveinek több mint a fele szak- és ismeretterjesztő irodalom, míg az előzményben 73 százalékos túlsúlyban volt a szépirodalom. Az ismeretterjesztő és szakirodalom területéről javasolt 287 mű 35 százaléka az ismert és kedvelt sorozatok — *Bölcs bagoly*, *Bűvár*, *Így élt...*, *Képes földrajz*, *Képes történelem* — kötetei közül került ki, amelyek fele első kiadású. Kimaradt az ajánlások közül nyolc *Így élt...* kötet, köztük a legkeresettebbek, az *Aranyról* és a *Napoleon-*

Fery Antal ex librise

ról szólók, valamint a *Képes történelemből Szabó Jenő* Polgárháború Észak-Amerikában és *Várkonyi Agnes* Két pogány közt című munkája.

A nem sorozatban megjelent szak- és ismeretterjesztő művek 42 százalékban vannak jelen, 63 százalékuk első kiadás. Ezúttal csak néhány olyan művet emelünk ki, amelynek szerepelnie kellene az „alapkönyvek” között. Ajánló jegyzékről lévén szó, azt is figyelembe vettük, hogy mely szakokat nem képvisel egyetlen könyv sem. Így például hiányoznak a következő művek: *Mohás Livia*: Mit tudsz önmagadról? Találkozás önmagunkkal, *Karácsonyi Rezső*: Egy a valóság, s ezer a ruhája, *János Sándor*: Jó játék a hang, a csend, *Zdenek V. Spinar*: Élet az ember előtt, *Simon Tibor—Csapody István*: Kis növényhatározó, *Jékely Endre*: A vizek óriása, *Marie-Claude Monchaux* A sebhányves kislány, *Szűcs Ervin*: Beszélgessünk a technikáról, *Liener György*: Autótípusok, *Tüskés Tibor*: Testvérműzsák, *Kocogh Ákos*: Szép tárgyak dicsérete, *Varga Domokos—Hegyi-Füstös László*: Jó játék a fény, az árnyék, *O. Nagy Gábor*: Magyar szólások és közmondások, *Simon István*: A magyar irodalom, *Képes politikai és gazdasági világtalasz*, *Földrajzi olvasókönyv. Magyarország, Történelmi olvasókönyv 5—8. osztályosoknak*, *Magyar történelmi kronológia*, *Unger Mátyás—Szabolcs Ottó*: Magyarország története.

A kézikönyvek, összefoglaló művek, lexikonok részesedése 20 százalék. Meg kell jegyeznünk válogatásuk esetlegességét, aránytalanságát. A bevezetőben említettek mellett helyet kellett volna kapniuk legalább az *Új magyar lexikon*, az *Ifjúsági*, a *Matematikai*, a *Fizikai kislexikon*, a *Biológiai lexikon*, az *Új filmlexi-*

kon, a *Magyar irodalmi lexikon* kötetének. Meglepő, hogy az *Idegen szavak szótára* és a *Helyesírási tanácsadó szótár* mellől elmaradt a *Magyar értelmező kéziszótár*, a *Magyar szinonimaszótár*, az *Idegen nevek kiejtési szótára* említése az összes idegen nyelvű szótárral együtt, holott ezek használatát a tanterv is előírja.

A kötetben felsorolt műveknek csaknem a fele a szépirodalom körébe tartozik. Ennek a 265 műnek a 42 százaléka elsősorban a 6—10 évesekhez, 58 százaléka a tíz éven felüliekhez szól. Annak ellenére, hogy az óvodásoknak ajánlható 528 könyv jelent meg az adott évében, számukra alig találunk valamit a kötetben. A könyvhöz szoktatás időszakában nélkülözhetetlen képeskönyvek csaknem 150-féle választékából mindössze négy került be a kiadványba, noha bizonyára sokan örömmel forgatnák ezeket a kitűnő képeskönyveket: A baba első lexikonja, *Arany László*: A kiskakas gyémánt félkrajcárja, *Lázár Ervin*: A nagyravágyó feketerigó, *Szabó László*: Falusi hangverseny.

A 25 gyermekvers-kötet már jobb válogatási arányt mutat. E műfaj reprezentánsainak sorából azonban kár volt kirekeszteni az új stílust meghonosító svéd költők *Ami a szívedet nyomja* című gyűjteményét, vagy a népköltészetből merítő *Kiss Anna* és *Kiss Benedek* könyveit.

A szépirodalom 32 százaléka meséskönyv, gyermektörténet. A mértéktartó válogatásban a klasszikus meséskönyvek mellett számos új kiadvány is található. *Csukás István* gazdag könyvterméséből azonban kimaradt a gyermekek körében legnépszerűbb *Pom-Pom* sorozat, illetve a *Süsü, a sárkány* című meséskönyv. Dicsérendő, hogy ebben a kötetben már szerepel *Kormos István* legújabb *Vackor*-könyve. Az már kevésbé érthető, hogy az előzményeként megjelent köteteket (*Mese Vackorról, egy pisze kölyökmackóról*, illetve *Vackor világot lát*) miért nem ajánlja a szerkesztő. Hasonlóképp élményben szegényebb lesz, aki *Lázár Ervin* mesehőseit nem követi a *Négyszögletű Kerek Erdőbe*, ahol mindegyikük bemutatkozik az 1976-ban először megjelent *Bikfibuskfenc-bukferenc* című meséskönyvben. Nem kellett volna attól sem tartani, hogy a szerző *Berzián és Dideki* című könyve olvasótábor nélkül marad.

A szépirodalmi művek több mint 50 százaléka regény, elbeszélés. Szinte minden műfajból találunk néhány kötetet. A klasszikus regények mellett olyan — a kiadványban nem említett — kitűnő könyvek is születtek, mint *Dániel*

Anna Karambol című, Gorkij-díjas műve, *Nagy Katalin* Vakarcis történetei stb. A gyerekek körében rendkívül kedvelt kutyatörténetek közül ajánlást érdemelne *Trojepolszkij* regénye, a Feketefülű fehér Bim, *Gyurkovics Tibor* Kis kutya — nagy kutya című regényéhez hasonlóan.

17 verseskötet található még a szépirodalmi művek között, a gyermekverseket tartalmazó köteteken kívül. Összefoglaló műként szerencsés lett volna ajánlani a *Hét évszázad magyar versei*, illetve *A világirodalom legszebb versei* című köteteket, mint ahogy a javasolt művek közé kívánkozna a *Magyar népdalok*, valamint *Krizsa János* Magyar népballadák című gyűjteménye is.

Egyetlen színmű, az *Iskolai színpad* egyetlen kötete sem került a válogatásba, pedig jól tudjuk, hogy a műsorösszeállító, diákszinjatszással foglalkozó pedagógusok és gyerekek igényt tartanak rá.

Utoljára hagytuk az általános iskolai tanterv alapvető szempontjait. A kötelező és az ajánlott olvasmányokból a közművelődési könyvtárak sem „válogathatnak”. Azok maradéktalan beszerzése — nyilván alacsonyabb példányszámban mint az iskolai könyvtárakban — elengedhetetlen. Mégis kimaradtak *Gárdonyi* A láthatatlan ember, *Hemingway* Az öreg halász és a tenger, *Jókai* És mégis mozog a föld, *Mikszáth* Tót atyafiak és A jó palócok, *Nagy László* Csodafiú szarvas, *Solohov* Emberi sors, *Sütő András* Anyám könnyű álmodt, *Tamási Áron* Ábel a rengetegben, valamint *Váci Mihály*, *Vajda János*, *Szabó Lőrinc* és *Tóth Árpád* kötetei.

Az ajánlójegyzék formai jegyeiről szólva elismerést érdemel áttekinthető, logikus szerkesztése. A kiadvány első része sorolja fel a szak- és ismeretterjesztő, a második pedig a szépirodalmi műveket. A kötetet szerzői és cím szerinti betűrendes mutató egészíti ki, amely a tételszámok feltüntetésével lehetővé teszi a gyors visszakeresést. A művek rövidített leírásaihoz tömör annotációk készültek. A bővebb tájékozódást elősegíti az *Új Könyvek* sorszámainak közlése. Néhány helyen azonban előfordul, hogy ez a hivatkozás hiányos vagy téves. Akadnak pontatlan, esetenként elírt címek is, például: *Eleven tanulmányok* helyett *Eleven találmányok* szerepel, Jirások *Kutyafejűek* című könyve *Kutyafülűekre* változott, a *Kerti boldogságokból* (Truka írása) *Kerti boldogság* lett. Fodor András *Így élt József Attila* című könyve tévedésből a szépirodalmi csoportba

került. Mindez azt is bizonyítja, hogy kár volt mellőzni a kötet lektorátását, ez valószínűleg csökkentette volna a hibák számát.

Összegzőként újból térjünk vissza arra, hogy a jegyzék a „C”-típusú könyvtárak részére készült, így mindenképpen indokolt a változtatás a teljes termésből. Éppen ezért, ha ajánló könyvjegyzék készül számukra, akkor gondosan mérlegelni kell, milyen szempontok szerint kívánja segíteni munkájukat. Ez a kiad-

vány ugyanis — elismerésre méltó törekvése ellenére is — úgy érezzük, nem tudta meghatározni a gyermek- és ifjúsági irodalom törzsanyagát, sem a gyermekeknek és az ifjúságnak ajánlható művek körét és számát. Pedig kell az ilyen *Kis tükör*, csak képe legyen tisztább, nagyobb látószögű, jobban az újdonságra irányított, s akkor kevésbé lesz torzító. (1983. [1984.] NPI. 233 l. 68 Ft)

Ramháb Mária

Magyar geodéziai és kartográfiai irodalom

A magyar geodézia irodalmát feltáró bibliográfiai sorozatnak ez a harmadik kötete. Sokat váratott magára, hiszen a *Geodézia és Kartográfia* című folyóirat már 1972-ben hírt adott arról, hogy a bibliográfiai sorozat harmadik kötetének munkái elkezdődtek, megjelenését pedig 1975 elejére tervezte a szerkesztőség.

A bibliográfia alcímei szerint a *kartográfiai* irodalmat a kezdetektől, 1498-tól 1975-ig regisztrálja, s folytatja a *geodéziai* irodalom feltárását is az 1971-től 1975-ig terjedő időszakra vonatkozóan, továbbá ezen időszak geodéziai tárgyú jogszabályainak, rendeleteinek, konferenciái dokumentumainak bibliográfiai adatait is felveszi. A kiadvány e szakterületek magyar, illetve hungarika irodalmának feltárására vállalkozott a jelzett időhatárokon belül.

Szerkezete ragaszkodik az előző két kötetéhez. A geodéziai irodalmat tehát kisebb módosításokkal ugyanazon fejezetekben, szakcsoportokban találjuk, mint a korábbiakban. A változtatások főként azt célozzák, hogy az adott szerkezetben „helyet szorítsanak” a kartográfiai irodalomnak, amit kissé furcsának tarthatunk, ha nem felejtjük el, hogy e kötet eredetileg a kartográfiai irodalom feltárására volt hivatva.

Ami a feltárt kartográfiai anyagot illeti, ebben a kötetben, sajnos, nem szerepelnek azok a művek, melyeket az előző kötetek (talán történeti szempontokat követve) regisztráltak (például Xantus János: A föld- és térképkészítésről... 1879., Zak R. József: A térképrajzolás elemei. 1880., vagy Lossai Péter 1498-as műve — ami a bibliográfia kezdő időhatárát is jelenti —, és amelyre csak utalás történik egy ismerte-

tő cikk kapcsán, a *Régi magyar kartográfiai irodalom* című fejezetben).

Örültünk volna, ha az összes fontos kartográfiai mű leírását ismertetéseivel együtt ebben a kötetben találjuk, mely címében vállalta az egész magyar kartográfiai irodalom regisztrálását. Tudjuk, hogy a bibliográfiában regisztrált körülbelül 6500 tétel összegyűjtése és feltárása óriási munka, ami igazán elismerésre méltó. Ha a kartográfiai irodalom időhatárai adta anyaggyűjtési lehetőséget összehasonlítjuk a második kötet körülbelül 6000 tételes, tízéves anyagával, a harmadik kötet anyagát kevésnek ítélnék.

A bibliográfia szerkezetét illetően úgy véljük, hogy az irodalom jobb áttekinthetőségét eredményezte volna, ha a szerkesztő második rendezési elvként a betűrend helyett időrendet alkalmaz. A bibliográfiai tételek megszámozása pedig egyszerűvé és egyértelművé tette volna a hivatkozást az egyes fejezetek között és a névmutatóban is.

A bibliográfia névmutatója, mely az adatkezesést hivatott megkönnyíteni, nem több egyszerű szerzői névmutatónál, mert nem veszi fel azoknak a nevét, akikre a bibliográfiai tételek vonatkoznak.

A nagy munkával, fáradtsággal összeállított kiadvány átgondoltabb szerkesztéssel a magyar kartográfiai és geodéziai irodalomnak nemcsak reprezentálójává, de jól használható tájékoztató segédeszközzé is válhatott volna. (*Geodéziai bibliográfia 1971—1975. Kartográfiai bibliográfia 1498—1975. Szerk. Karsay Ferenc. 1983. Műszaki Könyvkiadó. 462 l. 188 Ft*)

Fülöp Katalin